

אלימ גולן (שפיגל) נחום

30098

בן שרה ויעקב

נולד ב- 11.1.1915

התגייס ב- 1948 ל"הגנה"

שרת כמפקד החטיבה

בין השנים 1948-1950

נפטר ב- 17.5.1991

גולן נחום.

בן שרה ויעקב נולד ב- 11.1.1915 בגרמניה בעיר גרה.
בא מבית ציוני בו שמרו על מסורת. חלוץ תנועת הנוער החלוצית ציונית.
היה בהכשרה למד שם בנאות, וכדי לעלות לארץ עבד בבנין- ניהל את המחוז התנועתי בעיר
לייפציג. לאחר מכן עבר לברלין ונבחר כחבר מרכז החלוץ. עלה ארצה בהיותו כבן 20
בשנת 1935.

עם הגיעו הצטרף נחום לפלוגת הקיבוץ המאוחד בגדרה.
בשנת 1936, עם פרוץ המאורעות, החל פעילותו בנושא הביטחון.
בשנת 1937 השתתף בקורס קצינים ב"הגנה", מילא תפקיד של מא"ז ופעל בגוש הארגון
בדרום.

בשער הנגב הכיר את שולה ז"ל, אשתו לעתיד שהגיעה לשם כמגוייסת מטעם מזכירות
הקיבוץ המאוחד מבית השיטה.
בשנת 1941 התנדב לצבא הבריטי, שרת בארץ, במצרים, איטליה, מרכז ומערב אירופה.
אחרי שביתת הנשק ב 1945, בהיותו במערב אירופה, היה פעיל למען שארית הפליטה, עסק
שם בנושאים של ארגון ה"הגנה" שם, ברכש ועוד.
בשנת 1946 חזר נחום לארץ.

בראשית מלחמת השחרור היה בין מקימי חטיבת גולני וקיבל את הפיקוד עליה כ- 4
חודשים לאחר הקמתה. פיקד על החטיבה רוב תקופת מלחמת השחרור והיה מפקדה עד אביב
1950.

בשנת 1950 השתחרר מהצבא, למרות תפקידים בכירים שהוצעו לו בצבא ועל אף שלחצו
עליו להישאר, דחה נחום את ההצעות מסיבות שונות.
בשנת 1951 חזר לצבא והשתתף בקורס גבוה לפיקוד.
בשנת 1952 חזר הביתה ונבחר כמזכיר בכפר סאלד (והתקופה היא מיד אחרי הפילוג).
בשנת 1954 השתתף במחזור הראשון של הקורס הגבוה באפעל. הקורס הסתיים בפברואר
1957.

בשנת 1958 גויס כמזכיר הקיבוץ המאוחד יחד עם חיים הדרי מגבת.
משנת 1955 קיבל מינוי לתפקיד במילואים כמפקד חטיבה, תפקיד שמילא קרוב ל 10 שנים.
בשנת 1969 נסע לשליחות בארה"ב עם שולה ועמוס בתפקיד מנהל מחלקת העליה בארה"ב
ובקנדה.

חזר הביתה בשנת 1972.

יהי זכרו ברוך.

תעודת זהות של נחום-

ממשלת פלסטין - 27.3.1947

No. 20546	IDENTITY CARD
Name of holder <u>NAHUM SPIEGEL</u>	Place of residence <u>Haifa Sfar</u>
	Place of business <u>Haifa</u>
	Occupation <u>Farmer</u>
"POSSESSION OF THIS CARD IN NO WAY CONSTITUTES A GUARANTEE OF LEGAL RESIDENCE IN PALESTINE."	Race <u>Jew</u>
	Height <u>5</u> feet <u>8</u> inches
Office stamp: GOVERNMENT OF PALESTINE HAIFA AND ACRE DISTRICT	Colour of eyes <u>Blue</u>
	Colour of hair <u>Brown</u>
Signature of holder <u>[Signature]</u>	Build <u>Normal</u>
	Special peculiarities <u>/</u>
	Signature of issuing officer <u>M. Kalan</u>
	Appointment DISTRICT OFFICER
	Place <u>Haifa</u> Date <u>27.3.47</u>
	SAFAD

הקמת החטיבה 1947

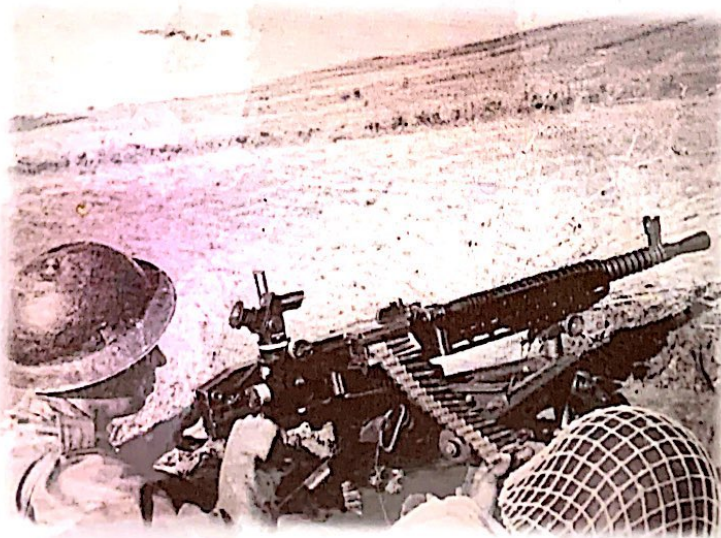
הקמת החטיבה - חורף תש"ח

ב-22 בפברואר 1948 הוקמה חטיבת גולני. עד מועד זה היתה במרחב הצפון מסגרת חטיבתית אחת "לבנוני" ומיום זה ואילך שתי חטיבות: חטיבה מס' 1 - חטיבת גולני, במזרח, אל מול גולן, וחטיבה מס' 2 - חטיבת כרמלי, במערב, בהרי הכרמל, חיפה, עמק זבולון והגליל המערבי. כאשר הגיעו בשבוע האחרון של חודש פברואר 1948 משה מן (מונטג) איש מרחביה, ונחום גולן (שפיגל) איש כפר-סאלד, למושבה יבניאל בלב הגליל התחתון כדי להקים את מטה החטיבה, כלל מרחב החטיבה ארבע נפות: נפת תל-חי בגליל העליון המזרחי, נפת כנרת בגליל התחתון ובעמק הירדן, נפת גלבוע בעמק חרוד ובעמק בית-שאן, ונפת יזרעאל בעמק יזרעאל המערבי ובהרי אפרים. על בסיס אזורי בתוך ארבע הנפות הלכו והתגבשו ארבעת גדודי חיל-השדה (החי"ש) של חטיבת גולני בראשית דרכה: גדוד "אלון" בנפת תל-חי, גדוד "ברק" בנפת כנרת, גדוד "גדעון" בנפת גלבוע, גדוד "דרור" בנפת יזרעאל.

הנוף האנושי של החטיבה

הנוף האנושי של חטיבת גולני במלחמת העצמאות היה מגוון ורב-פנים. הוא מאפיין את "דור תש"ח" בארץ-ישראל של אותם הימים. מייסדי החטיבה, ראשוני לוחמיה ומפקדיה, היו אנשי ההתיישבות, עובדי-אדמה מן המושבה, המושב והקיבוץ של מרחבי הגליל והעמקים, ובתוכם שומרי מסורת לא מעטים. אליהם נוספו במרוצת חודשי לחימה ארוכים בני עיר רבים ואף עולים חדשים אנשי גח"ל ומח"ל. ראוי לציין, כי בימי תש"ח היו בחטיבת גולני בחורות רבות, אשר שירתו בכל היחידות בתפקידים שונים, ורבות מהן פעלו כקשריות או חובשות קרביות. כבר במלחמת העצמאות היתה חטיבת גולני כור היתוך לילידי הארץ ולבני העליות השונות. בסיכום המבוא שכתב נחום גולן לספר "אילן ושלח" נאמר: "...צמחנו בנוף הגלילי ובמישורי העמקים, ובמרחבי הנגב הרחבנו אופקים - התבגרנו. ההתיישבות בעמקים ובגליל היא שנתנה לחטיבה את צביונה וחותמה המיוחד, וממנה ספנה את ערכיה, כי על כן היתה החטיבה כפרית ונאמנה לערכים שינקה בגושי התיישבות אלו. ציינו אותה תכונותיו של עובד-האדמה ויושב-הכפר: עקשנות, צמידות למשימה, שורשיות ושקט...".

אימונים בשנת 1948

חלוקת חטיבת "לבנוני"

הוראות
336/1/א
20.2.48

מס' האגפים
מס' החטיבות
מס' הקרואים

הנדון: חלוקת חטיבת לבנוני

1. החל מ-22.2.48 החולק חטיבת לבנוני לשתי חטיבות.
חטיבה אחת - בגבולות המרחב של העיר חיפה ונסח זבולון וחטיבה שניה -
בגבולות המרחב של נפת יזרעאל, גלכוע, כנרת, חל-חי.

2. החטיבות בגבולות חיפה העיר ונסח זבולון חקרא
מסחה: חטיבת כרמלי: החטיבה בגבולות נפת יזרעאל, גלכוע,
כנרת, חל-חי, חקרא מסחה חטיבת גולני.

3. למפקד חט' כרמלי מחסנה משה ז.

4. למפקד חט' גולני מחסנה משה ט.

תנא (-) הלל

תמטכל (-) דן

"חטיבת הגליל והעמקים"

לימים הועברה נפת תל-חי (וגדוד "אלון") לאחריות חטיבות "יפתח"
ו"עודד" שפעלו בגליל העליון המזרחי, ובחטיבת גולני הוקם גדוד
חי"ר נוסף, גדוד "גורן", שאחר-כך התאחד והתמזג עם גדוד "דרור",
ובמקומם הוקם גדוד הפשיטה הממוכן.
במשך עשרה חודשים ארוכים, מחורף תש"ח (פברואר 1948) ועד
סתיו תש"ט (נובמבר 1948), כונתה חטיבת גולני, "חטיבת הגליל
והעמקים" - עד שירדה לנגב בתום הקרבות בחזית הצפון. ואכן היתה
חטיבת גולני כפי שכתב עליה לימים רב-אלוף יגאל ידין (בהקדמה
לספר "אילן וְשֶׁלַח" - דרך הקרבות של חטיבת גולני במלחמת
העצמאות): "אחת הדוגמאות המאלפות ביותר לתהליך הקמת צבא
הגנה לישראל... דוגמה נאה ומאלפת ליצירת הכוח הצבאי, למקור
שאיבתו: אהבת הארץ, הקשר לאדמה ורוח החלוציות העקשנית
המציינת את יישובינו החקלאיים למן ראשוני המתישבים בגליל ועד
לאחרון הקיבוצים בעמק..."

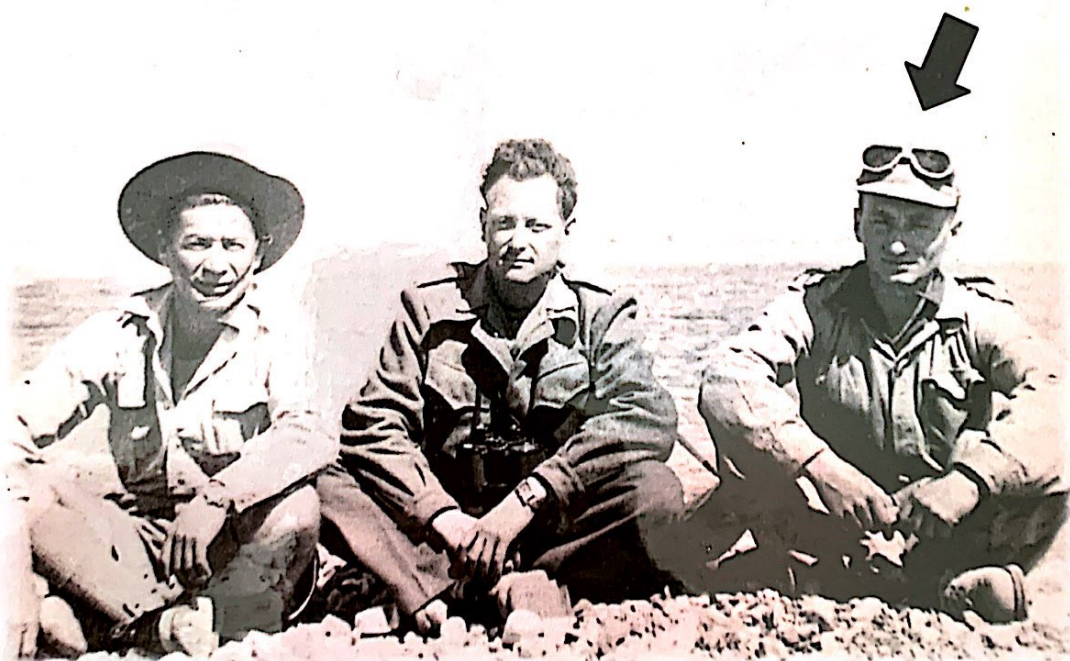
מפקדת חטיבת "גולני" במושב יבנאל

המושב "יבנאל"

מהלך שירותו בחטיבה

נחום גולן, יגאל אלון ונחום שריג

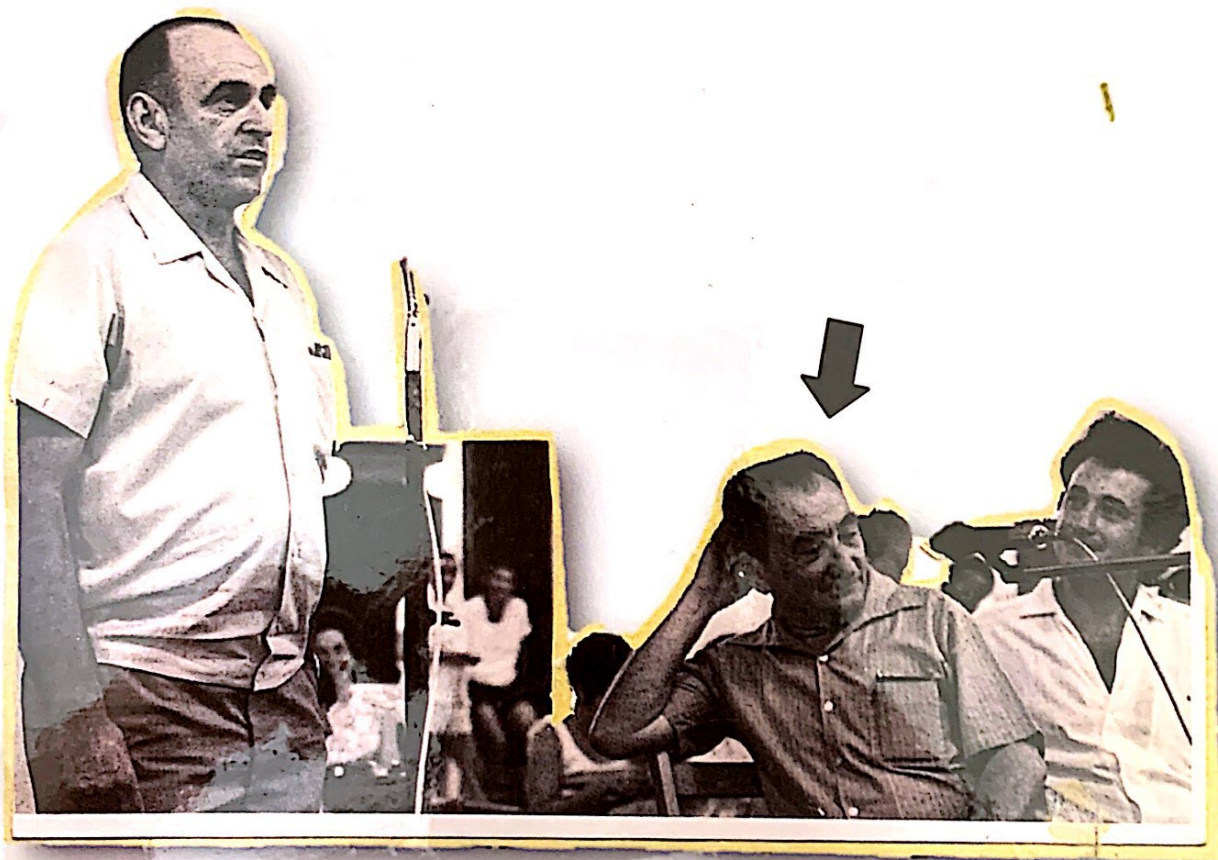
מהלך שירותו בחטיבה

מהלך שירותו בחטיבה

קציני מטה החטיבה

פקודת יום שהתפרסמה בעזבו את החטיבה

מ ק ד ג י ו ט

מסעם

אלוף מטכ"ל נחום טסיבל

מפקד חטיבה 1 (גולני)

עם עזבי את החטיבה סאליה הנעתי ביוטה הראשון, לפני שנתיים כעצין מבצעים ומאז ההטוה הראשונה - כמטקדה, הנני נערך מכל אלה יעברו אתי בתקופה מכרעת זו ויחד אתי הקיטוה ובצלו מבצעה.

אני נפרד מכל החיילים הטטרתים עכ"ו בחטיבה, מאלה אשר עברו מאז הזמן ליחידות אחרות של צ.ה.ל., מאלה אשר נותרו ליחידות טעיל נמשאים בעתודות, הנני נפרד מיחידות החטיבה ומאלה שהועמדו בינתיים תחת פקוד אחר - מכולכם, אשר ירתם בנאמנות כה רבה.

הנאמק המשותף ל כולכם, הוא אשר נתן יכולת לחטיבתנו לבצע את משימותיה בהרי ובעמקי הצטון, בקרבות דה ים והאכזריים וגניסלות המכוארים של צבא הדרום במרחבי הנצב - להתארגן בגות ההטוה - ולהבנות להתאמן בתקופה שלאחר הקרבות.

הרוח ואחוות הלוחמים, שהחדרתם לחטיבה על כל יחידותיה, יר עמדו לנו בעבר והנן ערובה לעתיד לבוא.

יק רוח כרוחכם נותנת לנו היסוד לבטחון מרחבי המדינה הצעירה.

ברכותי. לוחות לכל אחד מכם באר הנו. הנני מאחל הצלחה לכל אנשי בית "גולני", לחטיבה בכללה ולמטקדה בחד.

יהי עברכם סימן דרך לעתיד.

חזקו ואצרו!

נחום טסיבל, אלוף מטכ"ל.

לצבוראד 1950

תטיי אדר

3135/ט

נפרדים

וזאת אל-על-פי שהתבגרותם
כולכם, ביותר מארבעים שנה,
כשננות. המדינה הזו,
לה הייתם כולכם מסד וקרבן ...

אך בעיקר למדתי לאהוב אותך
לשאל בעצמך, לעדכן, לשאול בשלומך
ולחממין בכבוד למוצא - פוץ ...

היית לי כאב,
ועל כן כה קשה עלי הפרידה,
כל שרציתי הוא רק להודות
להודות לך על העצה העידוד והתמיכה
על הנזיפה ומוסר החוכמה
על היחס המיוחד החם והאהבה,
כן כל שרציתי הוא רק להודות
אך לא מצאתי את המילים המתאימות ...

דואב וכואב, מעומק הלב

מוטה הר-לב

איש עקרונות, נאמן לעצמו
להשקפת עולמו, לדרך חייו ...

למדתי להכיר אותך,
בתשע השנים האחרונות של חיך
גדושי הפעילות והמעש
בצבא הבריטי, ב"הגנה" ובצה"ל,
בקרבון ובתנועה,

בצעת עד תם בחריצות, נאמנות
ביושר ובהתמדה כל שליחות כל
משימה שלקחת על עצמך ...

למדתי לחוקר אותך,
להעריך את אשיותך ותכונותיך,
נכון סבוכי, נ
מנוסט, שקט, יודע-דבר,
למדתי להכיר את יחסם המיוחד
של פיקודיך וחבריך מימי תשי"ח,
עבורם היית ותהיה המפקד
המחייט, המנהיג

לנחום גולן

נסעתי שוב, לקיבוץ כפר סאלד,
לא-להאמין,
לא לפגישה, לא לביקור, גם לא להקלטה
נוספת של עזרתך, במחייט גולני,
בימים הגדולים של תשי"ח.

נפעם נסעתי ללילות אותך, נחום גולן
בדרך האחרונה,
אל חלקת אלהים הקטנה, הנצחית שלך
בבית העלמין של קיבוץ.
בו קבעת את מושבך, שנים ספורות
לאחר שעלית עם דור שלם של
חולמים ולוחמים, דור של חלוצים
לארץ-ישראל.

איש קטן-קומה, ענק!
"יקה" אציל-נפש, עניו ואנוש,
סבלני וסבלן לזולתו,

נפרדים

מועצה אזורית הגליל העליון

דאר נג' הגליל העליון 10200 טל. 06-945611 פקס. 06-945637

26 במאי 1991

יג' סיון תשנ"א

5-7-14(11)

לכבוד

משפחתו של נחום גולן ז"ל

קיבוץ כפר-סאלד

עם פטירתו של נחום גולן ז"ל, אבד לנוף האנושי של הגליל העליון אחד האישים החשובים שבלטו בנוף הזה. איש אשר עסק בכל הנושאים שעמדו במרכז העשייה של מדינת ישראל והתנועה הקיבוצית והגיע בעיסוק זה לדרמה לאומית, גם כאשר עסק בענייני בטחון וצה"ל וגם כאשר עסק בענייני עליה כשליח מרכזי לעליה בארה"ב.

בעבודתי במועצה האזורית פגשתי את נחום מדי פעם הן לשיחה על המצב באזור ובעיקר שוחחנו על דרכים לשמור ולהעביר לדורות הבאים את המורשת של "ההגנה", של התישבות העובדת ותפקידה בהקמת המדינה, הוא ראה בזה תפקיד חשוב ותרומה חשובה לעיצוב האופי של התושבים שלנו.

המועצה האזורית הגליל העליון מתאבלת יחד עם כל מוקיריו על פטירתו ושולחת לכם תנחומים.

פעילותו הרי היא רשומה לא רק בכפר-סאלד אלא בכל רחבי הארץ הזאת ובזאת תתגאו ותתנחמו.

בברכה

מ/ג

זלמן גסטור

ראש המועצה

נפרדים

לחבר גליל
כפר יסוף

20.5.91

פרידה מנחום גולן

לחבר גליל

אני בא להפריד מנחום בשם התנועה הקיבוצית לה מסר את נשמתו, בהתלהבות של אמת, בנאמנות, בכאב. כשדיבר נחום על יצירתו, על חטיבת גולני, טען שתכונותיה הטובות היו צמידות למטרה, שרשיות ושקט. והרי בכך תיאר תיאור מדויק של עצמו כאדם. כמפקד. כחבר קיבוץ.

במבטאו המיוחד, בדרך הילוכו, לא היה אחד מהחבורה של בני הארץ שעל כתפיה הוטל עיקרו של הפיקוד על יחידות הלוחמים במלחמת העצמאות. הוא לא דיבר בלכסיכון של כתיבה בן יהודה, לקרות שחי במלוא העצמה והאחריות את המלחמה ההיא הוא ידע להיות מפקד של בני ההתיישבות הגלילית המשרשים ביותר וידע לשלבם עם חלוצים צעירים שעמדו על הכפש, ועם עולים חדשים ששרדו ולחמו על הצלם.

בדבריו על המלחמה נשמר כמו מאש שלא לספר סיפורים ששמץ של אידיאליזציה חתום בו. הוא חשש גם מהמיתוס וגם משברו. רצה למתוח קו אל העתיד, לפנות דרך לבאים. אחריו, וכך גם התייחס באותו הומור מיוחד עם עיניים פקוחות לגבי מה שקורה. לא הסתופף במחלוקות, האמין במבנה ברור וברוח קרב המטילה על כל אחד אחריות כבדה.

חיפש כמו שכתב "מעשים גדולים ויצירה שיש לה המשך ורציפות". והמעשים אינם נעשים בכישופי יחצ"ניות, ואינם נעשים במרומי המחלוקות אלא בהעזה, ביכולת הניתוח, ביכולת לעמוד עם האנשים. וזה מה שעשה אותו איש קיבוץ בעל אפקים רחבים, עם יכולת לעבוד עם רבים ומגוונים.

נתגעגע אל יכלתו לחיות ללא געגועים מיותרים. ליכלתו להעמיד את המעשה לביקורת להעמיד את הניתוחים במבחן המעשים. נתגעגע לאיש שפריצתו החפזה מהבית כאיש צעיר, כרבים מבני דורו, לא פגמה ביציבותו ובאחריותו לחייו ולחיי ידיו, ליכלתו לקיים דיאלוג מכובד עם הצעירים ממנו, אם כי לא תמיד דיאלוג קל.

אישית זכיתי לשמוע מפיו על שעות מבחן קשות וגם לראותו כשליח בכנר ולא פעם שאלתי את עצמי האם לא הווה במידה רבה הפוליגרף לרבים מאתנו. פוליגרף מאיר פנים. איש היוזע לגלות את האמת אך לא ברעידות הגוף, בזיעה, אלא בבחינת רישומם של המעשים בעולם. זכינו, ועתה קשה הפרידה.

לחבר גליל

נפרדים

16

משפחת גולן
קיבוץ כפר-סולד
כפר סאלד

קבלו נא תנחומי על פטירתו של נחום בולן לוחם מפקד מקימ דורות של
לוחמים מייסד ייגולני יהי זכרו ברוך

יצחק שמיר

דואר ראש פנה
21-01
90

משפחת גולן
כפר סאלד

קבלו את תנחומי על פטירתו של נחום זייל כמי ששירת פרק זמן חחת פיקודו
אזכור אותו תמיד כמפקד מעולה כמחנך גדול וכמורה דרך לכולנו.
אריאל שרון

16

דואר ראש

משפחת גולן
כפר סאלד

ההנהלה הציונית שמעה בצער על פטירתו של נחום זיל, בונה ומגן,
חבר הועד הפועל הציוני וראש שליחי העלייה בארהיב אחר מלחמת ששת הימים.
חברו, משה ריבלין, ספד לו.
קבלו נא תנחומי ותנחומי התנועה הציונית כולה.
בנין ציון תנוחמו

שמחה דיניץ

נפרדים

פשפחת גולן
דן גליל עליון
כפר סאלד

משתתפים באבלכם על מותו של נחום זייל
לאה ויצחק רבין

איר שלמה באלוי

גאווה

אפלו סלעים נשברים, אני אומרת לך,
ולא מחמת זקנה.
שנים רבות הם שוכבים על גבם בחם ובקור,
שנים זה רבות,
כמעט נוצר רשם של שלנה.
אין הם זזים ממקומם וכך נסתרים הבקיעים.
מעין גאווה.
שנים רבות עוברות עליהם בצפיה.
מי שעתיד לשבר אותם
עדין לא בא.
ואז האזוב משגשג, האצות נגרשות והים מגיח וחוזר,
דומה, הם ללא תנועה.
עד שיבוא קלב ים קטן להתחכך על הסלעים
זבוא וילך.
ופתאם האבן פצועה.
אמיתי לך, כשסלעים נשברים זה קורה בהפתעה.
ומה גם אנשים.

דליה רביקוביץ

נפרדים

כפר סאכז

עם המשפחה ועם חברי המשק באבלכם הכבד על מותו
של נחום, שהיה כל חייו מופת לרבים.

יוסף גבעול
חבר הנהלת עיריית תל אביב

הסוכנות היהודית לארץ-ישראל
The Jewish Agency for Israel

מחלקה לעליה וקליטה

Department of Immigration
and Absorption

ירושלים, ח' סיוון תשנ"א
21.5.91

לשכת ראש המחלקה
Office of the Head of
the Department

למשפחת גולן היקרה!

צר לי שלא יכולתי להשתתף בלוויה של נחום זכרוננו לברכה.

לנחום זכויות היסטוריות רבות. אני אישית הכרתי אותו כשהיה ראש
שליחי העליה בארה"ב והתרשמתי מהאמונה הציונית שלו.

הוא הקים מערך שליחות למופת, הוא בנה משפחת שליחים וידע לטפח את
כולם יחד וכל אחד לחוד. נחום שייד לזו, שלעצרי, הולד ונעלם מנוף
חינו.

קבלו את תנחומי. אתכם בכאבכם.

אורי גורדון

נפרדים

עיריית תל אביב-יפו
Municipality of Tel Aviv-Yafo

21 מאי 1991

ח' אייר תשנ"א

5/284 -

למשפחת גולן ולקיבוץ כפר סאלד

העיר תל-אביב-יפו משתתפת ביגוונכם הכבוד על פטירתו של נחום גולן
זכרונו לברכה. האבידה היא אבידה מרה למדינה כולה שנתום שירת אותה
מנעוריו בהגנה, בעליה ב', ברקש ובשירותו בחטיבה היהודית הלוחמת. הוא
היה ממעצבי רוח הנכונות הלוחמת של צה"ל וזכה ששמו יהיה מזוהה מיומה
הראשון של המדינה ועד עצם היום הזה עם אחת החטיבות הקרביות
המפורסמות ביותר של צה"ל, חטיבת גולני. מעולם לא ביקש לעצמו כבוד
ותהילה, אבל תהילתו הלכה לפניו ותלך גם אחריו בדפים המזהירים שרשם
בהיסטוריה של ישראל העצמאית. מי יתן ולא נדע עוד יגון וכאב.

שלמה להט

ראש עיריית תל-אביב-יפו

נפרדים

דברים על הקבר ביום ההלוויה מפי דן שביט:

נחום איננו. צריך להשתהות רגע עם שתי המלים האלה. לעכל. להבין. בעצם כך אצל כל אדם שהולך לעולמו, אבל אולי אצל דמות כמו נחום מעט יותר. ראשית - מפני שכפר סאלד בלי נחום לא תהיה אותה כפר סאלד. שנית - מפני שנדמה היה שהוא קורץ ממין חומר שלעולם לא מתכלה, לא מתפורר. הנחישות שלו, העיקשות הבלתי נלאית, הדבקות במסרה, האינטנסיביות בה חי את החיים ו"לקח" אותם, הקשיות הפנימית והחיצונית שלו - הפכו אותו להיות כאילו יצוק מפלדה, אם תרצו, פלדת אל-חלד.

אמרתי שהוא היה דמות בכפר סאלד ואכן כך. בחברה שלנו קיימת נטייה לגזור גזירה שווה ככל האפשר בין כולנו, אבל כולנו יודעים שגם אצלנו יש דמויות שהולכות ונישאות מעל לשורות. נחום, על כל המורכבות שבו, היה משכמו ומעלה בתוך הקהילה שלנו. הוא סימל, אולי יותר מכל אחד אחר, את כפר סאלד האחרת, זו שכנראה הולכת ועוברת מן העולם, שמשתנה - לטוב ולרע. הסתלקותו עכשיו כאילו מזרזת את התהליך. אולי זהו תהליך בלתי נמנע, אבל אין ספק שבמהלך התאוצה שיצבור כעת, נהפך כולנו לסתגלנים יותר, מוותרים יותר לעצמנו, מסכינים עם הפיחות בערך המוסף שהיה לנו. אם אני מבקש לשרטט את דמותו של נחום בשתי מלים הייתי אומר שהוא היה קודם כל לוחם ומאמין. הוא היה איש לוחם תרתי משמע. איש של מאבקים ושל פלוגתות. הוא לא הקל עלינו את החיים, אבל אי-אפשר היה שלא להעריך אותו בכך, מפני שהוא נלחם מכוחה של אמונה פנימית אמיתית, ומתוקפם של מצפון ומצפן שלא לרבים מאתנו יש כמותם. הוא האמין מעל לכל בקיבוץ, ומפני שקורץ מחומר של מאמין קנאי, מוחלט, חסר פשרות, הרי שהחיים במחיצתו לא היו קלים. אין כמעט אחד בתוכנו שלא מצא את עצמו נתון איתו בוויכוחים, מאבקים, לפעמים מתישים למדי, לפעמים נראה היה לנו שהקנאות שלו היא עיוורת, או אנכרוניסטית. ציפינו ממנו ליותר גמישות והסתגלות. אבל אולי טעינו אנחנו. הזמן העובר וההיסטוריה שנעה במסילתה עשויים לשפוט דווקא אותנו לחומרה על שהיינו קצרי ראות ולחשוף אותו כמי שקורץ מן החומר הנכון כדי לשאת בעול של תנועה חלוצית, מחויבת ומיוחדת כמו שלנו. צריך לומר כמה מלים על הביוגרפיה שלו, שהיא עשירה ומרשימה אולי יותר מכל ביוגרפיה של מישהו אחר ביננו. הוא עלה ארצה מגרמניה ערב מלחמת העולם השנייה, היה בין מקימי הגרעין של שער הנגב ולימים כפר סאלד, אך בשלב מוקדם יחסית גויס לבריגדה היהודית ממנה הובילה הדרך אל צה"ל. שירותו הצבאי מזוהה, בעצם כל-כולו, עם חטיבת גולני (שלימים גם אימץ את שמה לשם משפחתו). הוא לא היה רק בין מקימי החטיבה ומפקדה המוכר ביותר, אלא בעצם הפך להיות מעין "אבא" שלה לאורך כל השנים וראה בה מעין מפעל חיים שלו. לפני שנים הכנו לו תכנית במתכונת "חיים שכאלה". אנשי צבא שראיינו לקראת התכנית דברו על שירותו הצבאי בסופרלטיבים. אמרו שאילו נשאר בצבא אפשר שהיה מגיע להיות רמטכ"ל. דברו עליו כאיש מופת - ברמתו האינטלקטואלית, המוסרית, ביושרו "הסרגלי", בשיעור קומתו כמפקד. היו גם שחייכו על הפדנטיות הייקית הבלתי נלאית שלו, אותה הכרנו אנחנו כאן מקרוב כל השנים.

התכנית הזאת, "חיים שכאלה", שהכנו לו, חשפה את נחום בשנותיו היפות, כדמות מרכזית ומרשימה בתחומים מגוונים. לבד משירותו הצבאי המפואר, אותו עזב יחד עם שאר מפקדי הפלמ"ח, על רקע חילוקי דעות פוליטיים בתקופה ההיא - הוא מילא שורה של תפקידים בתנועה, בקיבוץ, במדינה, ודומה שכאשר החליט "לחזור הביתה" ולא להמשיך עוד לשאת בעולן של "שליחויות" למיניהן הלך ונשזר גם איזה חוט טרגי בחייו, וזאת אולי כמו אצל דמויות מוכרות אחרות שהן "בטסדד גודל" שלו. הרבה פעמים נדמה היה לנו שכפר סאלד "קטנה" עליו, שהוא משקיע כאן אנרגיה שמתאימה לחטיבה צבאית שלמה, לצבא שלם, אולי לעם שלם. נדמה היה שאולי הוא הולך ומחמיץ את היכולת והכישורים שלו ושלנגד עינינו הולכת ומתבזבזת הרבה עוצמה ואנרגיה, לפעמים על דברים קטנים, כמעט הייתי אומר קטנוניים, ביחס לאישיותו. אני זוכר איך לפעמים באטיפות, כשהיה נסחף ברטוריקה ובפאתוס שלו, הייתי חוזב שהזא שוכח שהוא בסך הכל מדבר אל אסיפה של קיבוץ קטן ומדמה את עצמו כאילו הוא נואם לפני כנסת ישראל, אם לא למעלה מזה. אבל הוא התעקש להשאר בבית. לא

נפרדים

לצאת עוד. הסיבות היו שמורות עמו. נראה שסבר שחברות אמת בקיבוץ פירושה להיות חי ומעורב בתוך היומיום, כעבודה, בחברה, בפעילות המקומית.

נדמה לי שהמכה הקשה בחייו היתה כאשר נפטרה לפני מספר שנים שולה, רעייתו, חברתו לחיים. הוא לא התאושש מאז. לא חזר אל עצמו. כלפי חוץ התעקש להיות "אותו נחום" ומיעט להסגיר את רגשותיו ותחושותיו, אבל מי שידע ידע ששוב אין פני הדברים כבעבר. הלכה והסתמנה אצלו נטיגה. הפנים היו מופנות כביכול אל העבר, תוך סגידה קנאית ועקשנית למציאות שהוא מאמין בה והיא סופחת על פניו, לעולם ערכים של אתמול, של ימים אחרים.

כל השנים הללו הוא לא תמיד רווה נחת ביננו. לנו לא היה קל להסתגל לסגנון שלו, ליסודיות, לקצב ולסמפרמנט המיוחד, הוא הפך יותר ויותר למעין פרש בודד, אולי דון קישוט שמנהל מלחמת מאסף. הדו-שיח אתו הפך קשה לו וגם לנו. אבל גם בשעות קשות אתו, כשאנחנו ציפינו ליותר גמישות והסתגלות, והוא ציפה ליותר הזדהות עמו ועם עקרונותיו - אי אפשר היה שלא להתמלא הערכה ולדעת שיושב בקרבנו מי שקורץ מחומר אחר, של אישיות שהיא משכמה ומעלה, על כל המורכבות והבעיתיות של נוכחות כזאת, דווקא בתוך קהילה קטנה ושוחקת כמו שלנו.

עכשיו נחום איננו. הלך לעולמו אחרי מחלה קשה והוא גם איננו איש צעיר כבר. ולפעמים מתגנבת איזו מחשבה ללב, שאולי חסד נעשה לו שנלקח מן העולם הזה רגע בטרם יתרחשו כאן שינויים שהוא יכאב אותם מדי, יתרחשו תהליכים שהוא בעצם לא מסוגל לעכל אותם, להתמודד עמם, והדרך שהאמין בה תשתבש מדי, אולי בכלל כבר לא תהיה דרך. ואפשר - שדווקא כשכבר לא יהיה כאן, בין החיים, רוחו תשרה פתאום יותר, מדי פעם נשאל את עצמנו מה הוא היה אומר, אפילו אם לא נצמד בהכרח לכל מילה ותג שלו. ההיסטוריה היא שתשפוט בינו לבין החיים וגם תעניק לדמותו את המקום והמידה הנכונים, הראויים, דווקא ממרחק זמן ופרספקטיבה.

יהי זכרו ברוך.

משפחת גולן ומשפחת דינוץ
 נדד דוד
 עמר ביה שגן
 דוד דוד
 פסיסלג

האופייני נשמוע על השתכחותו של נחום גולן ממנהגי חשייתו והיכולת, אשר הוביל את החטיבה ברגעים הגדולים ביותר עם חלומם לייצא. הוא חסר לנו במפגש השנתי היום העצמאי ויחסר לנו לעד. זכרו יונצח ברישימת המפקדים אשר הובילו את צה"ל לנצחון במאבק על עצמאותנו. חבריו לנשק באוהה חמומה היסטורית יוצרו את זכרם הרבם באוהה היסטורית.

חיים גולן
 נשיא מדרום ישראל

101

ת. אני מודה כי לו יגאל וחבורת הפלמ"ח או רובם היו נשארים בצבא - הייתי נשאר. האוירה שנוצרה עם התפטרותם היוותה משקל חשוב בשיקולי אני.
ת. לא שמעתי מפיהם של מ' כרמל וב' מרשק את ההתבטאויות שיוחסו להם באותן שנים. (כרמל - "לא אשרת בצבא זה", מרשק - "לא תוכלו בלעדנו"), אבל דומני כי באחת השיחות עם אחד מהאישים הנ"ל נזכר כי דיבורים כאלה נשמעים, בלי ליחסם למישהו אישית.
ערב הליכתי דרשו ממני שאקח חופשה ללא תשלום למספר חדשים. חשבו כי יקלו בכך על חזרתי. הסכמתי. תוך תקופת החופשה הופיע בכפר-סאלד ג'ו איזן (אל"מ יוסף איתן) בשליחות ידיו, בהצע שאקבל את מחלקת (או כבר אגף?) ההדרכה במטכ"ל, במקום לסקום שיחסיו עם ידיו לא היו אז משופרים ביותר. לא הסכמתי. המטכ"ל פנה למזכירות הקיבוץ והוזמנתי לפגישה עם שחטר שנתקיימה בבית קפה בטבריה. הוא הסביר לי למה צריך לחזור לצבא ודרש ממני לעשות זאת. שוב לא הסכמתי. כתום החופשה הוזמנתי אל ידיו ומקלף. סרבתי לחזור והשתחררתי. הרגשתי רוגז מצד ידיו על "עקשנותי".

* * *

ש. איך השפיעה עזיבתך על מפקדי חטיבת גולני?
ת. חלק מהם עזבו עוד לפני.
כאשר חזרה החטיבה מן הנגב בספטמבר 1949, אני זוכר שדברו אתי יצחק ברושי (גשר) ואלן (סירת צבי) ועוד חברים בנושא עזיבת הצבא. לכולם אמרתי שצריך להישאר בצבא. יתכן כי לו נשארתיו והייתי משמש דוגמא אישית היה חלק מהם נשאר גם הוא. ולכאן מצטרף סיפור קטן:
כשחזרתי מחזית הדרום (ספטמבר 1949) והיינו שוב שייכים לפיקוד הצפון צורפה לחטיבה פלוגת סיור שמפקדה היה בחור נחמד ונעים, אריק שרון. הוא בא אלי (במחנה "בן עמי") וסיפר כי הוא רוצה להשתחרר ללימודים. בשיחה ארוכה אמרתי לו שצריך להשאר וכשאני עזבתי הוא עוד שרת...
גם בשנים שלאחר מכן הראה לי הצבא כי הוא מעוניין בשרותי. ב-1951 (אולי בסוף קיץ 1950?) התקיים תמרון ארצי. הוזמנתי לשמש שופט - אג"מ ראשי. בדיון המסכם אמרתי גם דברי ביקורת על כמה מהנושאים בצבא וידיו קצת נפגע.
גם הוזמנתי להשתתף בקורס מג"דים שלב א'+שלב ב' (מחזור ראשון 1950-51). ביקשתי דחייה למחזור הבא, ואכן השתתפתי בשלב א'+שלב ב' (מח"טים) (1951-52). משה דיין חזר אז מאנגליה והתארגן לקבלת תפקיד ראש אג"ם במטכ"ל. הוא דיבר אתי ארוכות שאחזור לצבא ואעבוד אתו. סרבתי, ואז היה כבר גורם נוסף: הפילוג בקיבוץ המאוחד ובכפר סאלד. זה רבץ עלי כיוון שנבחרתי להיות מזכיר כאשר אשוב מן הקורס. לדיוני המרכז החקלאי על העברת חברי מפא"י לגבעת חיים הייתי בא בערבים מהקורס בסרפנד.
באוגוסט 1952 עברו כמחצית חברי המשק ונשארו בכפר-סאלד 85 חברים בלבד.
בתקופת משה דיין כרמטכ"ל ומשה צדוק כאלוף פיקוד הצפון נתמניתי למח"ט חטיבה 3 (מילואים) וזה היה בסתיו 1955, כשנה לפני מבצע "קדש", והייתי מח"ט המילואים הראשון שקיבל שוב פיקוד על חטיבה. (היה לי סגן איש-קבע). בתפקיד זה נשארתיו עד 1965

ההתפתחות מן הצבא

ת. לא השתתפתי בשום דיון בקיבוץ המאוחד בשאלת ההתפתחות מן הצבא ולא שמעתי שהיה דיון כזה. הייתי חבר קיבוץ נאמן ואף מוכר בציבור ככזה, אבל לא איש פוליטי במיוחד, ואז בודאי מן המפקדים הפחות פוליטיים ביותר.

הייתי חבר מפא"י. כאשר חזרתי מן הח"ל בקיץ 1946, הצטרפתי לתנועה לאחדות העבודה אולם כאשר התאחדה עם השומר הצעיר - ליגה סוציאליסטית לא הצטרפתי למפ"ם. שולה ז"ל, רעייתי, היתה חברת מפ"ם וחתמנו על "על המשמר". בבחירות ב- 1949, בעודי בצבא, הצבעתי מפ"ם. חברי במטה חסיבת גולני ידעו את דעותי ואופן הצבעתי.

מעמדי בצבא היה טוב. דרגת מח"ט היתה אז סגן אלוף, אולם כאשר הוענקו דרגות אל"ם (דרגה חדשה) הייתי בין הראשונים שקבלו אותה יחד עם שמואליק אדמון ויצחק רבין, דן לנר ועוד. אף פעם לא חשתי שמישהו בצבא מעוניין בעזיבתי, נחפוך הוא, כאשר הודעתי בראשית 1950 כי החלטתי לעזוב נקראתי למטכ"ל ואחר כך למשרד הביטחון.

ידיו, הרמטכ"ל, דיבר אתי כמה פעמים ורצה שאקבל את מחלקת המבצעים במטכ"ל/אג"מ. הרהרתי ושקלתי. לפי מעמדי אז בצה"ל והנסיבות היה ברור שלא יקח זמן רב ואקבל תפקיד ודרגה של אלוף. תשובתי לידין היתה שלילית. כאשר הוא ראה והבין שאיני משתכנע שלח אלי את מקלף (היו לי קשרים קרובים עם מוטקה מקלף ובמיוחד מתקופת שרותנו בחזית הצפון) - ואחר כך הוזמנתי לשאול אביגור ולבסוף אל בן-גוריון עצמו (ללשכתו בבנין הכנסת בתל אביב [קולנוע "קסם"]]. כולם עבדו עלי קשות, והיה לא פשוט וקל לעמוד בכל הלחצים האלה. בן-גוריון ידע כנראה שאיני במפ"ם ולא דבר על האוריסטציה הפוליטית שלי, ונמנע מלהכנס לאספקטים פוליטיים תוך השיחה הארוכה שלנו.

מה היו נימוקי התנגדותי להמשיך לשרת: חמש שנים הייתי מחוץ למשק, מהן שתיים וחצי בחוץ לארץ. התגייסתי בעודנו קיבוץ בגדרה ובינתיים התחלנו להקים את כפר סאלד בגליל העליון ואני לא הייתי שותף למעשה זה. כאשר חזרתי מן הצבא הבריטי הספקתי להיות בבית, במשקי, כשנה אחת, ותוך תקופה זאת גוייסתי פעמיים למספר שבועות: ל"מלחמה הראשונה" ול"מלחמה השנייה" בגליל העליון המזרחי, ובלי שולה שהיתה בשליחות באירופה וחזרה רק בשלהי קיץ 1947. אחרי חזרתו של שנים התחתנו גם פורמלית - ופרצה מלחמת השחרור. משנסתיימה המלחמה, ב- 1949, הרגשתי עייפות מסוימת וכי אני מוכרח להיות במשק ובמשפחה. שולה ידעה שאני מוצא עניין בצבא, רואה בו אתגר ומשימה וגם "הולך לי לא רע" ואמר לי: "נחום, אל תעזוב. אמנם יהיה קשה, ילדים קטנים וכו', אבל תשאר בצבא".

אני מדגיש זאת כי השיקול האישי-משפחתי היה שלי. ועוד: במשך כל השנים שבהן היו פניות חוזרות אלי לשוב לשרות בצבא - שולה תמיד תמכה בחזרתי לצבא - כי היא ידעה עד כמה שנושא הביטחון וצה"ל קרוב ללבי וחשבה שאני מסוגל לתרום. היא רצתה להתעלם מהבעיות שלה - המשפחה, הילדים, המרחק הגיאוגרפי וכו', וכל זה למען העניין ולמעני. בכל שיקולי לגבי המשך שרותי וחזרה לצה"ל היה עוד מרכיב: הקשר ויחסי אל קיבוצי והמרחק הגיאוגרפי - כלומר מיקומו של ביתי (במפת הארץ). בודאי זה השפיע בשיקולי האישיים-משפחתיים. אבל גם עצם הקשר והיחס שלי אל ביתי הקיבוצי, וכל הקשור בכך, קבעו לא מעט. למרחק הגיאוגרפי היה בלי ספק השפעה לא מבוטלת על שיקולי בקשר לפעילות ציבורית בכלל במשך הרבה מאוד שנים. אפשר לומר שבמקרה זה לגיאוגרפיה היתה השפעה על הביוגרפיה. והיה שיקול נוסף - האוירה בצבא.

במהלך מלחמת השחרור התחברתי למפקדי חטיבות הפלמ"ח ובמיוחד ליגאל אלון, שבחלקם לא הכרתי אותם מלפני כן. עם יגאל לא נפגשתי לפני מלחמת העצמאות אף פעם. כאשר גולני עברה לחזית הדרום הקשר שלי אל יגאל נעשה רציני וממשי מאוד. בסוף 1949 ראיתי איך צה"ל התייחס אליו ואל מפקדים אחרים. התעוררה בי סולדריות וגם תהיה: מה אעשה בצבא בלי החברים הללו?

בשיחותי הנ"ל במטכ"ל ובמשרד הביטחון וגם אצל בן-גוריון לא הסתירתי כי יש לי קשר נפשי לחברים אלה והעדרם יקשה עלי מאוד להיות בצבא.

ת. כמובן שהתעצתי עם יגאל והוא אמר לי בכל פעם: תשאר בצבא, אם מציעים לך - הישאר! ת. לא היו לי אז שום מגעים עם חברי מזכירות הקיבוץ. ת. עם גלילי לא היו אז קשרים ביחס לשאלה הנידונה ואיני זוכר שום שיחה אתו בשאלת עזיבת הצבא, כל עוד והייתי בצח"ל. (ואין הכוונה לשרותי כאיש מילואים).

אני קובע שלא היה איש בתנועה שניסה להשפיע עלי ללכת מן הצבא ואני שולל בהחלט את הדיבורים שהיתה הוראה של הקיבוץ המאוחד לעזוב את הצבא. בלקסיקון לבסחון-ישראל עמוד 111 כתוב שעזבתי "בעקבות החלטת הקיבוץ המאוחד". מיד כשקראתי זאת ב- 1976 הזמנתי לשיחה את איתן חבר, והוא הביא לפגישה גם את זאב שיף שותפו ללקסיקון הנ"ל.

הפגישה התקיימה בבית-סוקולוב תל אביב ב- 11 באפריל 1976. היו לי טענות אחרות במיוחד לגבי הלא כתוב ביחס אלי. היתה שיחה טובה וחברית. הם הסבירו כי בדרך כלל הם כתבו על פי התשובות שלי לשאלון ששלחו לי - כמו לקצינים אחרים, והודו כי המשפט "... בעקבות החלטת הקיבוץ המאוחד..." כתבו על פי מה שמקובל בציבור. הם הבטיחו להכניס את כל התיקונים ומילואים ביחס אלי במהדורה השנייה, אבל זו לא הופיעה עד כה. המשפט המופרך הנ"ל הועתק גם לכרך 11 של "צה"ל בחילו" עמוד 34.

ראיון עם נחום גולן ראיינה - ניצה פלד

ש: מה היקנה לך בית אבא?
ת: את כל גיشتי לעם היהודי ולציונות.

ש: איך אתה רואה את עתיד הקיבוץ?
ת: יש לי הרהורים רציניים על המצב הקיים עם כל המשתמע מבחינת העתיד. אמונתי באידיאה היסודית של הקיבוץ ובדרכו לא נפגעה. השאלה היא מה יעשו הממשיכים ולאן יובילו את הקיבוץ. אינני מתעלם מהצורך. אפילו מההכרח בשינויים. אבל אני רוצה להדגיש: הצורך בשינויים תמיד היה, וגם בוצעו הלכה למעשה. האם הקיבוץ היום הוא כפי שאנחנו חיינו אותו לפני 50 שנה?

ש: מה קושר אותך לקיבוץ כפר-סאלד?
ת: שנים של חיים; הנוף; התקופות השונות, כולל המלחמות; היצירה המשותפת; הרעיון החברתי-האנושי; המקום שבו גדלו ילדי ועכשיו נכדי. בית הקברות. ואנא - הביני - על דרך החיים בקיבוץ החלטתי עוד בצעירותי, ואינני מצטער על כך.

ש: מהי בעיניך כפר-סאלד?
ת: המעשה החלוצי שהיה גלום בהקמת הישוב הזה ופיתוחו.

ש: מה לדעתך צריך לשנות בקיבוץ, או אולי לא לשנות?
ת: לדעתי לא יכול להיות קיבוץ לאורך ימים בלי לראות במרכז-החיים שלנו את סולם הערכים שבה התנועה הקיבוצית החלה את דרכה.

ש: על מה אתה גאה בכפר-סאלד?
ת: אני מתגאה בעצם העובדה שהייתי שותף בהקמת ישוב בארץ במקום קשה, ובזמנו על הגבול, וישוב שבזמנו ידע לעמוד במבחנים הבטחוניים בהם היה נתון.

ש: מה מאכזב אותך?
ת: שלא ידענו (ואינני חלילה מטיל האשמות) לאורך כל השנים להגיע לאותה התבססות משקית וכלכלית שרבים מיישובי הקיבוץ בגילו ואפילו צעירים מאיתנו הגיעו (הערה זו אינה מתייחסת למצב שבו מבחינה כלכלית ופיננסית התנועה הקיבוצית נתונה בשנים האחרונות). מאוכזב גם שלא מעט מהעקרונות והיסודות שהיו מקובלים עלינו בניהול חיי החברה שלנו נעזבו והתעוותו.

ש: מה היית רוצה לעשות עוד בחיים?
ת: א. קודם כל ולפני כל דבר אחר מאוד הייתי רוצה שאזכה לראות את המדינה ואת התנועה הקיבוצית בתוכה, במצב טוב יותר מזה שאנו נתונים בו עכשיו.
ב. שחיס של יהדות הגולה יהיה קשור יותר לארץ ע"י עליה אליה.
ג. הייתי רוצה לראות את קיבוצי כפר-סאלד במצב יותר טוב ואינני מתכוון רק לנתון הכלכלי.
ד. הייתי רוצה בשנים שנשארות לי להמשיך ולהיות פרודוקטיבי בעבודה ולהוסיף וללמוד בנושאים בהם נתונה התעניינותי, ולהרחיב. במשך כל השנים למדתי, וליתר דיוק - ידעתי ללמוד. וללמוד במקרה זה הוא לאו-דוקא ישיבה על ספסל הלימודים.
וכמובן - וזוהי משאלה של כל איש בגילי - שילדי ונכדי יהיו מאושרים וחייחם יהיו בעלי תוכן אידיאלי.

